

OMGAAN MET ONLINE VERSPREIDING VAN ONGEWENSTE BEELDEN VAN LEERLINGEN EN/OF PERSONEEL

EEN LEIDRAAD VOOR SCHOLEN

Het rondzenden van foto's en video's van leerlingen of onderwijspersoneel via sociale media kan ernstige gevolgen hebben. De VO-raad en Kennisset hebben een leidraad voor scholen gemaakt om daar zo goed mogelijk mee om te gaan.

Scholen worden steeds meer geconfronteerd met het feit dat ongewenste en schadelijke foto's en filmpjes van hun leerlingen via digitale kanalen verspreid worden. Voorbeelden zijn filmpjes van hoe een leerling in elkaar geslagen of gepest wordt of naaktfoto's van leerlingen op sociaalnetwerksites.

Het verspreiden van dit beeldmateriaal kan leiden tot allerlei vormen van het zogenoemde cyberpesten. Feit is dat verspreiding van digitaal beeldmateriaal grote impact heeft op de veiligheidsbeleving en het welbevinden van alle leerlingen op school en daarmee uiteindelijk ook op hun leerproces. Een sociaal veilige omgeving is immers een voorwaarde om goed te kunnen leren.

Scholen willen hun verantwoordelijkheid nemen voor het realiseren van een sociaal veilige leeromgeving voor hun leerlingen en personeel, maar aangezien jongeren bijna 24 uur per dag online zijn, hebben scholen de hulp nodig van ouders, leerlingen en instanties, zoals politie. Online veiligheid is een gedeelde verantwoordelijkheid.

Als sectororganisatie willen we schoolleiders en bestuurders ondersteunen en daarom hebben we samen met Kennisset een leidraad opgesteld die scholen kunnen gebruiken om verspreiding van ongewenste beelden te voorkomen en aan te pakken.

1. INLEIDING

Om te beginnen: een korte introductie van termen en concepten.

• SOCIALE MEDIA

Jongeren communiceren via sociale media, zoals Facebook, WhatsApp en Twitter. Twee dingen vallen daarbij op:

- beeld wordt steeds belangrijker. Vandaar de toenemende populariteit van nieuwe toepassingen als Instagram, Snapchat, Path, Goss up ;
- de smartphone verdringt de laptop en de desktop-PC als communicatiemedium.

Jongeren communiceren 1-op-1 met elkaar, maar zijn ook aangesloten op groepen. Met één druk op de knop stuur je een foto naar de hele klas.

• VIDEOPLATFORMS

YouTube is veruit de populairste website voor kinderen en jongeren. Daarnaast zijn Vimeo, Vine en Keek belangrijke platforms voor het bekijken en publiceren van video's.

Videoplatforms hebben een nog veel groter bereik dan de bovengenoemde sociale media. Een video op YouTube of Vimeo kan door de hele wereld bekeken worden.

• BEELDPESTEN

Bij beeldpesten worden er foto's of video's tegen iemands zin doorgestuurd of online gezet. Soms worden de beelden ook eerst bewerkt. Vervolgens kunnen die beelden viraal (via-via) verspreid worden. Het gaat om beelden die op de één of andere manier beschamend of kwetsend zijn.

Bijvoorbeeld:

- een verkering kan uitgaan, waarna er naaktfoto's of masturbatievideo's uit wraak verspreid kunnen worden;
- een kind kan digitaal worden gepest door zijn of haar foto te bewerken, en de bewerkte foto te verspreiden;
- Ook docenten kunnen de dupe zijn. Compromitterende video's (meestal gemaakt met een smartphone) kunnen online worden gezet op YouTube of Vimeo.

Beeldpesten is geen juridisch begrip. In voorkomende gevallen kan het – net als andere vormen van online pesten – behandeld worden als *stalking* of *smaad/laster*.

• SEXTING

Sexting is online seks, variërend van flirten tot het verzenden van seksuele beelden, zoals

naaktfoto's en masturbatiefilmpjes.

Sexting is normaal experimenteelgedrag dat past bij de leeftijd. Maar als er beelden verzonden worden is dat strafbaar, omdat het wettelijk gezien om kinderporno gaat.

Sinds 2013 is er een leidraad van het Landelijk Expertisecentrum Kinderporno (een samenwerkingsverband van de politie en het Openbaar Ministerie) waarin geadviseerd wordt om sexting niet strafrechtelijk te vervolgen *als er niets bijzonders aan de hand is*.

Er is wél iets bijzonders aan de hand:

- als de beelden onder dwang tot stand zijn gekomen;
- als de beelden zonder medeweten van de afgebeelde minderjarige tot stand is gekomen
- als ze achteraf gebruikt worden om te pesten;
- als ze openbaar verspreid zijn.

In dat soort gevallen zullen de politie (opsporing) en het Openbaar Ministerie (vervolging) nog steeds actie ondernemen.

• **BEELDVERSPREIDING**

Hét grote probleem is de snelle en onbeheersbare verspreiding van beelden:

- de platform-eigenaar is vaak moeilijk bereikbaar, waardoor compromitterende foto's en video's niet snel van een site verwijderd kunnen worden;
- het is onvermijdelijk dat beeldmateriaal eindeloos gekopieerd, geretweet en herplaatst wordt;
- juridisering is een complicerende factor. Ten eerste is het niet handig alles meteen te laten verwijderen omdat je daarmee bewijsmateriaal vernietigt. Ten tweede kan een eventuele aangifte vele weken in beslag nemen, waardoor de verspreiding ondertussen door kan gaan.

• **MOGELIJKE GEVOLGEN**

De verspreiding van compromitterende beelden kan ernstige gevolgen hebben. Denk aan:

- emotionele gevolgen bij de betrokken kinderen;
- idem bij de overige leden van de schoolgemeenschap;
- conflicten tussen ouders en school;
- juridische gevolgen;
- media-aandacht;
- imago-schade.

2. Preventie

Ontsporingen zijn niet te voorkomen maar je kunt de kans daarop wel verminderen.

- **MAAK EEN SCHOOLVEILIGHEIDSPAN**

In het schoolveiligheidsplan legt de school vast wat er wordt gedaan tegen geweld, agressie, seksuele intimidatie, pesten, discriminatie, etc. en hoe dit alles voorkomen kan worden.

Besteed in het schoolveiligheidsplan ook aandacht aan sociale media. Beschrijf daarbij:

- wat er mis kan gaan;
- wat u doet om problemen te voorkomen;
- de procedure bij calamiteiten.

Leg een verband met het pestprotocol. Wat wordt er wel getolereerd en wat niet, bij het gebruik van sociale media?

Leg gemaakte afspraken met de vaste contactpersoon bij de politie over mogelijke online incidenten ook vast in het schoolveiligheidsplan.

Meer informatie:

- Welke protocollen zijn er voor mijn school op het gebied van mediawijsheid?
<http://www.kennisnet.nl/themas/mediawijsheid/welke-protocollen-zijn-er-voor-mijn-school-op-het-gebied-van-mediawijsheid/>
- De politie over sociale media en schoolveiligheid
<http://www.kennisnet.nl/sectoren/mbo/actueel/de-politie-over-sociale-media-en-schoolveiligheid/>

- **GEEF RICHTLIJNEN**

Geef richtlijnen voor het gebruik van sociale media. Dat kan in de vorm van een protocol, maar je kunt ook op andere manieren afspraken maken (die breed worden gedragen).

Aandachtspunten:

- informeer leerlingen over de strafbaarheid van onder andere belediging, smaad en laster;
- laat de leerlingen zelf hun eigen regels bedenken (dan worden ze beter nagevolgd);
- formuleer do's en don'ts;
- benadruk de positieve aspecten van sociale media;
- vermijd bangmakerij (angst is een slechte raadgever);

- kies ambassadeurs (leerlingen en docenten) om het beleid uit te dragen.

- **WORD EEN MEDIAWIJZE SCHOOL**

De beste preventie is een mediawijze school te worden. Dat doe je als volgt:

- door de leerlingen les te geven in het gebruik van sociale media;
- door docenten te scholen in mediawijsheid.

Overweeg het aanvragen van het keurmerk "Mediawijsheidschool" bij de Stichting Mediawijsheidscholen. Zie: www.mediawijsheidscholen.nl

- **MEER INFORMATIE**

- Mediawijsheid voor schoolbestuurders
<http://www.kennisnet.nl/themas/mediawijsheid/brochure-mediawijsheid-voor-schoolbestuurders/>
- Brochure Sociale Media op School
<http://www.kennisnet.nl/themas/mediawijsheid/publicatie-sociale-media-op-school>
- Brochure Kinderen en online privacy
<http://www.kennisnet.nl/themas/privacy-en-internet/laatste-berichten/nieuwe-brochure-kinderen-en-online-privacy>
- Handboek Goed doen 2.0
<http://www.kennisnet.nl/themas/sociale-media/actuele-berichten/handboek-goed-doen-20>
- Meer informatie over mediawijsheid
<http://www.mediawijzer.net>
<http://www.mediawijsheid.nl>

3. Calamiteiten

Als het goed is heeft u vooraf al bedacht wat er moet gebeuren als er dingen misgaan (zie: 'Maak een schoolveiligheidsplan' hierboven). Snel handelen is in ieder geval geboden, om de schade zoveel mogelijk te beperken.

- **STAP 1: HET PROBLEEM DEFINIËREN**

- ga na wat er aan de hand is, en wat de impact daarvan is (Als er sprake is van grooming en dus druk/dwang, dan is het wenselijk dat anderen het slachtoffer zo min mogelijk vragen naar 'de hoed en de rand' om beïnvloeding te voorkomen);
- raadpleeg het slachtoffer en de ouders, en inventariseer hun wensen;
- betrek de mentor (en/of vertrouwenspersoon) erbij;
- bedenk wat er nodig is om het slachtoffer een veiliger gevoel te geven;
- ga na of er psychologische hulp nodig is;
- ga na of er crisismanagement of crisis-communicatie nodig is (eventueel met behulp van een extern bureau).

- Ga ook na of er sprake is van een strafbaar feit. Een overzicht van strafbare feiten is te vinden in de brochure van de politie over sociale media en schoolveiligheid <http://www.kennisset.nl/sectoren/mbo/actueel/de-politie-over-sociale-media-en-schoolveiligheid/>

Overleg zo nodig met de politie hierover en bepaal in onderling overleg of het al dan niet wenselijk is (voor de school of de ouders) om aangifte dan wel een melding te doen.

- **STAP 2: ACTIE ONDERNEMEN**

De eerste reflex zal zijn om het schadelijke beeldmateriaal zo snel mogelijk te (laten) verwijderen. Dat is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan:

- het is moeilijk om in contact te komen met de bedrijven die de beelden hosten;
- als je al in contact komt met zo'n bedrijf, komt je klacht op een grote stapel;
- beelden die als kinderporno beschouwd kunnen worden, worden met hoge prioriteit behandeld, maar in andere gevallen kan er gesteggeld worden over de vraag of de gebruiksvoorwaarden al dan niet geschonden zijn;
- gedistribueerd materiaal (verspreid over individuele gebruikers) is sowieso niet makkelijk te verwijderen.

Daarnaast moet je je altijd afvragen of het verwijderen van beeldmateriaal er niet toe kan leiden dat er daardoor bewijsmateriaal voor een juridische procedure verdwijnt.

Kortom: bezint eer ge begint. Wij raden het volgende aan:

- raadpleeg de plaatselijke politie;
- overleg met Meldknop.nl
- bel met Help Wanted (071-5162900)

Voer daarna de acties van stap 1 uit.

- **STAP 3: COMMUNICEREN**

- **Met de ouders**

Sommige slachtoffers, of eigenlijk hun ouders, eisen openbare excuses van de dader, bijvoorbeeld via Twitter. Anderen willen juist vooral geen ruchtbaarheid geven aan het voorval.

Adviseer ouders (en ook leerlingen) om *niet* online te reageren. Het kan escalatie in de hand werken en heeft het risico dat de ware identiteit van het slachtoffer bekend wordt. De emoties lopen vaak hoog op, zeker als de dader bekend is. Het kan ook voorkomen dat ouders zó boos zijn dat ze de dader met gelijke munt terug willen betalen. Dat is begrijpelijk, maar niet handig (en ook strafbaar).

Wees er ook op voorbereid dat ouders de school via sociale media zullen aanspreken. U zult dus vragen krijgen. Heeft u heldere statements geformuleerd? En heeft u iemand beschikbaar die online kan reageren?

- **Met de klasgenoten**

Praat in een vroeg stadium met de klasgenoten van het slachtoffer (als het slachtoffer en de ouders dat goed vinden). Gaat het om een grote zaak, en hebben veel leerlingen de beelden gezien, dan moet er met alle leerlingen worden gesproken.

Vertel op hoofdlijnen wat er is speelt, wat het emotioneel doet met het slachtoffer, en wat de gevolgen zijn als je de beelden hebt gedeeld. Waarschijnlijk heb je dan een strafbaar feit gepleegd. Draag de leerlingen op om belastend materiaal uit hun telefoon te verwijderen en verbied verdere verspreiding. Vraag de leerlingen ook om het slachtoffer niet nog extra te straffen. Het kan iedereen overkomen, en als je in zo'n vervelende situatie zit, is het fijn om je gesteund te voelen door anderen (uit de klas of van school).

Waarschijnlijk lukt het niet helemaal om al het beeld te laten verdwijnen binnen de school, maar dat kan nooit een reden zijn om deze stap achterwege te laten. De dringende opdracht om de beelden te verwijderen past bij de ernst van de mogelijke gevolgen en is dan ook pedagogisch gezien noodzakelijk.

Wijs de leerlingen op Meldknop.nl. Deze site biedt hulp bij allerlei problemen op internet, waaronder de verspreiding van ongewenste foto's en filmpjes.

Met de docenten Docenten krijgen ongetwijfeld vragen, van ouders en van leerlingen. Help ze met goede, heldere informatie die zij weer door kunnen geven.

Met de media Als het om een grote zaak gaat, is de kans groot dat de media ervan zullen horen en dat ze er aandacht aan zullen besteden. Zet alle highlights op een rijtje, en bedenk vooraf wat u wilt vertellen. Geef ook tips over veilig internet voor ouders en kinderen. Dat verhaal plaatst u op de school-site. Wees transparant. Laat zien dat uw school niet bang is voor zijn reputatie, maar dat het u echt gaat om de veiligheid en het welzijn van uw leerlingen.

Colofon

Coördinatie: Maartje Smeets (VO-raad) en Remco Pijpers (Kennisset).

Redactie: Henk Boeke, Solange Jacobsen, Remco Pijpers en Maartje Smeets